

као *унеколико авантуристичко дело*, и при том показује скромно познавање генеалошко-обликовних аспеката.

Књижевни ликови, као скуп одговарајућих моралних, социјалних, мисаоних и других својстава, имају важно место у сваком делу, и добро је што је Димитријевић скренуо пажњу на њих. Поред главног јунака романа *Ратник*, војводе Гојка, који је и један од најважнијих носилаца радње, оца Макарија, Димитријевић помиње и друге важне личности, попут Евдокије, Полексија, аге Алије Карача, Јаглике и других. То су све углавном драматичне, и у много чему трагичне судбине, које носе роман.

У предговорима и поговорима, па и за остварења за која није најкомпетентнији, Милан С. Димитријевић показује широку културу, ерудицију и енциклопедијску обавештеност. При том се не држи строго неких поетичких начела и норми, већ пише онако како сагледава поједине појаве и личности, њихов стваралачки процес и интересовања, апострофирајући оно што сматра важним и животворним. У та разматрања уноси више есејистичких, стручно астрофизичарских, повремено етичких и социолошких елемената, а мање уметничко-естетских валоризација. Гледано у целини, његови предговори и поговори су информативни, коментаторски дочаравају представу о стваралачким личностима којима се бави; истовремено допуњујући слику о његовој разноврсној активности и на овом пољу.

Преводилачки рад на одабраним текстовима

Превод је складно преношење написаног материјала, изговорених речи, из једног изражајног медија, језика у други и то преко преводаца, тумача, или преко електронских средстава.⁶⁹ Преводи су углавном више приближни него у свему тачни, углавном због преношења апстрактног логичког материјала, а нарочито код књижевних текстова. Када су у питању научни текстови нешто је лакше постићи дословност и већи степен верности оригиналу, него код књижевних дела. Ту је, приликом превођења, вид интерпретације и избор различитих лексичких нијанси у преношењу с једног језика на други, сведен на знатно мању меру.

Сајмон Блекбурн превод одређује као „меру неког израза у једном језику која значи исто што и у другом“.⁷⁰

Судећи према библиографији радова Милана С. Димитријевића, превођењем текстова, углавном из астрономије, почео је да се бави након

⁶⁹ Мишко Шуваковић на превођење гледа као на "успостављање значењског односа или кореспонденције разумевања између различитих: 1) природних језика (лингвистички преводи) и 2) умјетних језика." – М. Шуваковић, *Појмовник савремене умјетности*, Загреб, 2005, стр. 509.

⁷⁰ Блекбурн додаје да због тога што различити језици одражавају различиту културну и друштвену историју, услед холизма значења и због различитих асоцијација и тона различитих речи, превод може да буде "само идеал коме се може тежити..." – С. Блекбурн, *Оксфордски филозофски речник*, Светови, Нови Сад, 1999, стр. 337.

половине седамдесетих година, а нешто интензивније у првим годинама новог миленијума. Скоро сви преведени прилози објављени су у часопису *Васиона*, осим књиге Гонзала Алкаина, коју је штампала „Сова“ 2003.⁷¹ Највећи број тих чланака, или малих студија, написан је специјално за *Васиону* и то као плод сарадње са најпознатијим астрономима и другим научницима из Русије, Румуније и других, нама блиских и граничних подручја.

Осврнимо се на поједине преводе као и на мотиве и поводе настанка прилога којима се Димитријевић креативно бавио.

Јелена Милоградов-Тулин, главни и одговорни уредник часописа *Васиона*, замолила је руског академика А. А. Михајлова да за *Васиону* напише подужи чланак о тада највећем телескопу-рефлектору на свету. Академик Михајлов је уобличио врло занимљив текст под насловом *Телескоп пречника шест метара*,⁷² а она је замолила Милана, који је у то време био члан Уређивачког одбора, да текст преведе. У уводном делу, помало поетски, што је слично и неким Милановим прилозима ове врсте, Михајлов описује место: планине северног Кавказа и огромну округлу кулу са обртном полусферном куполом, где је смештен тај највећи телескоп-рефлектор на свету. А онда указује на идеју и замисао за његово постављање, која је настала у Пулковској опсерваторији.

Текст је, академик Михајлов илустровао са три слике које показују монтирање механичког дела циновског телескопа, скицом дела Земљине површине са уцртаним положајем станице Зеленчукскаја где се он налази, и најзад са сликом шест-метарског телескопа „специјалне астрофизичке опсерваторије СССР“, и врло прецизним и инструктивним легендама, вероватно писца у договору са тадашњим главним и одговорним уредником *Васионе*.

У закључном делу чланка донекле се препознају и њени мотиви да замоли М. С. Димитријевића да овај текст преведе на српско-хрватски језик. Академик Михајлов истиче да ће део посматрачког времена на овом грандиозном телескопу, бити уступљен сарадницима других астрономских установа, што је важна информација. Онда додаје да је крупан напредак у астрономији, последњих деценија, остварен и захваљујући оваквим телескопима. „Зато се можемо надати да ће овај рефлектор, који је највећи на свету, донети науци нова, можда неочекивана открића.“⁷³ Теоријске и практично-стваралачке основе преводиоца Димитријевића управо се налазе на линији и у смеру оваквих нада и могућих неочекиваних открића, што је вероватно био и један од подстицаја за успешан рад на овом преводу, објављеном на уводном месту у *Васиони*.

⁷¹ Гонзало Алкаино, *Како бити господар сопственог живота*, „Сова“, Београд, 2003.

⁷² Академик А. А. Михајлов, *Телескоп пречника шест метара*, „Васиона“, 1977, XXV, 1, стр. 1-5. Испод текста, с десне стране стоји: „За *Васиону* написао академик ...“, а са леве: „Превео мр М. С. Димитријевић“.

⁷³ Исто, стр. 5.

Уочљиво је да и наредни чланак, који је Димитријевић превео после неколико година за *Васиону*, почиње указивањем на рађање, настајање идеје о експедицији за посматрање потпуног помрачења Сунца 2001. године у Замбији.⁷⁴ У напмени испод текста је записано да је, на Миланову молбу, Сергеј Коротин са Астрономске опсерваторије у Одеси, описао „специјално за *Васиону* утиске са експедиције те опсерваторије у јужну Африку 2001. године ради посматрања потпуног помрачења Сунца“. У овој напмени преводиоца, помиње се *описивање* што је и сам користио у сличним прилозима. У чланку су, помало литерарно-путописно, приказане припреме, организовање, занимљиве појаве и стања, уз указивања на карактеристичне моменте, што није било лако и једноставно превести.

Исте 2002. године, само у следећем броју часописа *Васиона*, Милан С. Димитријевић је превео чланак Магде Ставински о знаменитој румунској културно-стваралачкој личности и астроному Спиру Харету.⁷⁵ У напмени на крају текста назначава како се током посете Букурешту у новембру 2001. године упознао са радом Спируа Харета „и замолио г-ђу Ставински да за читаоце *Васионе* напише чланак о овом великом човеку“. При том Димитријевић назначава да је ауторка тада била директор Астрономског института Румунске академије наука, у чијем се саставу налази Астрономска опсерваторија у Букурешту, којом је такође руководила, као и астрономске опсерваторије у Клужу и Темишвару. „Она је и координатор, заједно са мном, четири југословенско-румунска астрономска сусрета“, констатује Димитријевић.

Ово сведочи како је уредник *Васионе* и суорганизатор научних сусрета, са колегиницом из Букурешта, радио, поред осталог, и на афирмацији и популаризацији изузетних румунских личности и научних појава код нас и у свету, као што је и сам писао о великанима српске научне мисли за иностране часописе и публикације, па и за румунска астрономска гласила. У том смислу Димитријевић је остваривао врло значајну научну и културну мисију у европским размерама, која, чини се, није довољно запажена. Она се, као што овде настојимо да покажемо, остваривала и у области преводилачког рада, који је до сада углавном само библиографски регистрован, без иједног озбиљнијег приказа и вредновања.

Затражени чланак, који је Димитријевић превео, настао је поводом прославе 150 година од рођења Спируа Харета, „једне од најзначајнијих личности које је имала Румунија“. ⁷⁶ Разлози да се замоли за овај прилог и афинитети да се он преведе, налазе се, између осталог, и у извесној широј културно-стваралачкој сродности, истраживачким прегнућима (додуше код Милана у нешто другачијим и различитим специјалностима), уџбеничким и другим захватима, укључујући и педагошки рад. И наш научник

⁷⁴ Сергеј Коротин, *Посматрање потпуног помрачења Сунца 2001. године у Замбији*, „Васиона“, 2002, L, 1, стр. 3-7.

⁷⁵ Магда Ставински, *Спиру Харет – изузетна личност румунске и светске културе*, „Васиона“, 2002, L, 2, стр. 49-51.

⁷⁶ Исто, стр. 49.

Димитријевић је у сарадњи са знаменитим истраживачима из Медона, коауторски и самостално, објавио велики број студијских радова, који су га афирмисали у европским и ширим релацијама.⁷⁷

Из написа Луке Ч. Поповића о редакцији познатог руског часописа под свеобухватним насловом *Земља и Васиона*,⁷⁸ сазнајемо да је Милан С. Димитријевић приликом претходних путовања у Москву доносио неке од бројева овог часописа у Београд, када је, по свој прилици, упознао и Јефрема Павловича Левитана. Поменути научник и педагог је заменик уредника наведене познате публикације *Земља и Васиона* од кога је Димитријевићев сарадник Поповић затражио чланак о културно-стваралачким и социјалним функцијама астрономије и космонаутике, који је Милан превео са руског језика.⁷⁹ Приликом помињања Јефрема Павловича Левитана, наш астроном о њему пише као о познатом промотеру астрономије, писцу уџбеника из ове области и „неколико популарних књига“.⁸⁰ Представу о њему употпуњује и оно што је Димитријевић записао о аутору тог чланка испод самог наслова и имена: „доктор педагошких наука, заменик уредника часописа *Земља и Васиона*, члан Савеза писаца Русије“.

Са задовољством се чита стилски живописан чланак Јефрема Павловича Левитана, пун сваковрсних, добро систематизованих података, који је врло прикладно и сликовито превео Милан С. Димитријевић. После упечатљивог увода, који поред општијег карактера, има и друштвено-историјску, естетичку, етичку, па и филозофско-поетску димензију, Јефрем Павлович наводи неколико мудрих и инспиративних казивања о астрономији и васиони: од Коперника и Галилеја, преко Ломоносова, Емануела Канта и Поенкареа, до Фламариона и Ајнштајна. Потом пише о „видљивој“ васиони само као о „леденом брегу“ тајанства велике Васионе, за нас невидљиве, а која садржи, по разним проценама, до 95% целокупне материје! Њене могуће „компоненте“ су угашене звезде и галаксије (...), тајанствено „море“ физичког вакуума... – Све ово требало је знати, имагинативно себи представити и вешто, изнијансирано превести на наш језик. И ту, са теоријско-филозофског становишта, указује на узроке распрострањујуће бездуховности, јер се антропокосмичка суштина духовности, према овом аутору, „састоји у нераскидивој вези Човека и Васионе“. Већи део текста посвећен је педагошким, научно-методичким и другим сличним проблемима наставе

⁷⁷ Спиру Харет је, на пример, у првој деценији минулог века био на челу Министарства просвете и вера; а М. С. Димитријевић у првим годинама девете деценије на челу Савезног Министарства за науку, технологију и развој.

⁷⁸ Лука Ч. Поповић, *У редакцији часописа "Земља и Васиона"*, „Васиона“, 2002, I, 3-4, стр. 8.

⁷⁹ Јефрем Павлович Левитан, *Социјално-културна функција популаризације астрономије и космонаутике*, Исто, стр. 79-84.

⁸⁰ Поменимо само неке од њих, како би се бар делимично сагледао његов опус: *Звездане бајке*, *Бајковити доживљаји малог астронома*, трилогија о занимљивој астрономији: *Аљка у краљевству сунца*, *Како је Аљка са друговима бројао планете*, *Путовања Аљке са друговима по Млечном путу*; *Астрофизика ђацима*, *Еволуирајућа васиона*, *Астрономија од А до Ш* и др.

астрономије, важним и за наш образовни систем, као и културној и васпитно-образовној функцији часописа *Земља и Вациона*.

Самосвесно и критичко грађење и обликовање погледа на свет, избор жељене области деловања, активно и креативно учешће у друштвеном животу – када је човек *водич самом себи* – и не допушта да му се утисне печат споља – води ка пуном, богатом и задовољном животу, учи нас филозофија праксе.⁸¹ Слично томе, Гонзало Алкаино, астроном, архитекта и новинар, сматра да само разумно управљање сопственим животом води ка *живљењу које ће нас задовољити*.

Астроном, песник животом и делом, и велесветски путник и друмовник Милан С. Димитријевић, упознао је подједнако необичног и креативног Гонзала Алкаина, успоставио приснију сарадњу и одлучио да преведе његову књигу: *Како бити господар сопственог живота*. У овој невеликој али занимљивој књизи Алкаино је изложио неке основе своје практично-искуствене психологије, са елементима особеније социјалне филозофије. За тај поучан животно-практичан оглед, који је и превео, Димитријевић је написао предговор,⁸² документарно-сарадничког и помало интимистички присног карактера.

У уводном делу предговора износи најважније био-библиографске податке о Гонзалу Алкаину, са неколико пикантних појединости: да се поред студија астрономије и архитектуре, успешно бавио *спортским новинарством*, као и да је *истрчао потпуни маратон*, те да је поред осталог написао и три књиге из поменутих области. Онда указује на његову главну област астрономских истраживања: глобуларна јата, која је годинама посматрао у нашој Галаксији и Магелановим облацима. Поред тога, објавио је око 200 научних радова и саопштења, од којих половину у међународним публикацијама. Године 1978. основао је у Чилеу Астрономски институт „Исак Њутн“. У првим годинама новог миленијума почео је са радом на пројекту посматрања белих патуљака у глобуларном јату NGC 6397, на великом телескопу у Параналу. Приликом заједничких истраживања помињаних јата, са астрономима Штернберговог астрономског института у Москви, одлучио је да почне са оснивањем огранака свог Института, и то најпре у Москви 1992, а потом и у другим крајевима света, пише Милан, истичући Алкаинову предузимљивост и организаторску виталност.⁸³

Ово Димитријевићево указивање на обухватан научни рад и иницијативност Алкаина, било је претекст за приказивање мало необичног начина упознавања и успостављања трајније сарадње. Марта месеца 2002. године, Милан и његови блиски сарадници, примили су електронском поштом поруку и предлог да оснују огранак његовог института „Исак Њутн“ у Југославији. Пошто је прикупио одговарајуће информације о овом

⁸¹ А. Грамши, *Изабрана дела*, стр. 20.

⁸² Напомињемо овде да није уобичајено да преводилац истовремено буде и редактор превода, како пише испод наслова књиге, а слично је именован и наслов самог предговора.

⁸³ За само десетак година Алкаинов Институт „Исак Њутн“ основао је 14 огранака, у 9 земаља, са 330 чланова.

међународном астрономском институту,⁸⁴ и са колегама проучио годишњи извештај, Димитријевић је, како пише, видео да то може да буде подстицај за делатно и стваралачко окупљање; али и отворена могућност за размену искустава и мишљења, и „форум који ће организовано артикулисати заједничке интересе у науци и доприносити развоју астрономије“. Вазда окренут младима и спреман да им увек пружи подршку и помоћ, Милан је у овом настојању видео прилику за допунски креативни подстицај „за постизање резултата који се могу објавити у врхунским астрономским часописима...“

После непуних месец дана, 11. априла 2002. године, основан је југословенски огранак међународног астрономског института „Исак Њутн“. То је конкретан резултат иницијативе Гонзала Алкаина и предузимљивости Милана С. Димитријевића и његових блиских сарадника. Затим напомиње да се у књизи налазе размишљања која у већој мери одражавају услове живота на Западу, и не односе се на нашу стварност и свакодневицу, па ипак, „У њој се износе и разматрају опште људске вредности...“, што је више него довољан разлог да се са књигом упознају и југословенски читаоци.

Креативна педагошка делатност

Значајну пажњу Милан С. Димитријевић посвећује просветно-педагошком раду и непосредној пракси. Том послу приступа одговорно, плански и са пуно сврсисходно организованог педагошког делања и смисла, у подизању потребних научно-истраживачких кадрова у астрономији. При том испољава завидан ниво педагошких знања и умешност у практичном васпитно-образовном раду на постдипломским студијама и у сарадњи са кандидатима на изради магистарских теза и докторских дисертација, како овде код нас, тако и у иностранству. Заједно са одговарајућим високо-образовним установама, научним институтима и организацијама, ствара адекватне услове, односе, ситуацију и атмосферу која доприноси постизању видних резултата у оспособљавању младих научних посленика. Димитријевић и као предавач на постдипломским студијама, али и као писац уџбеника и ментор, ствара укупне околности и радно-стваралачку климу у којој се одвија стручно-образовни и васпитни рад. Читав педагошки процес у припремању дисертација и коауторских научних радова, води програмски и плански осмишљено, на остваривању доста високо постављених циљева и постизању крупних резултата. У том ваљано усмереном педагошком настојању и образовању младих научних радника, Димитријевић постиже солидан ниво и када су ти радни контакти повремени, парцијални, а понекад и непланирани. При том испољава пуно педагошког такта и разумевања, које карактерише посебно уважавање личности сваког појединца, као и његових интересовања и потреба, које подстиче и усмерава. Чини се да нећемо погрешити ако кажемо да са пуно ширине и толеранције успоставља хумане

⁸⁴ Званични назив: *Isaac Newton institute of Chile in Eastern Europe and Euroasia*.